

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No6
MAXSUS SON

BAKALAVR TALABALARINIG MAQOLALARI TO'PLAMI

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 277 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil mayda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 28-fevraldagi
333/5-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Strategies for achieving sustainable growth through green economy transition.....	14
Umida Kakhramonova Gayratovna, Tillayev Khurshidjon Sulaymon oglu	
Current state and development prospects of tourism: comparative analysis and Uzbekistan's experience.....	20
Risolatbonu Shakhzodova, Laziza Khalilova, Nabijonov Biloliddin, Aziza Usmanova	
Инновационные подходы к повышению эффективности корпоративного управления.....	26
Тлеумуратова Мадинабону Дилмурат кизи, Уринов Бабур Насиллоевич	
Startup проекты и их реализация	30
Ёдгорова Мухайе Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
Methodology of Teaching English: Traditional and Modern Approaches	34
Ravshanova Ziyoda Qahramon Qizi, Xoliqova Dilafruz Shuhratovna	
Государственный кредит и государственный долг.....	37
Срождиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Сравнительный анализ реформ государственных финансов в Китае и Грузии: уроки для Узбекистана	42
Срождиддинова Зарина Хайриддиновна, Шарифзода Мубина Дилмуроджон кизи	
Korxonalarda asosiy vositalar hisobini yuritishni takomillashtirish	49
Shakarov Shahzod Sobir o'g'li, Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Esanov Oybek Madatovich	
Sustainable consumption and production: economic challenges and solutions.....	55
Abdullayev Abdug'ofur, Abdubaxromov Abduazim, Eshniyozov Ozodbek, Azizbek Abdullayev	
Traffic congestion in Uzbekistan: causes and strategic solutions	60
Abdulloh Qodirov, Imron Egamberdiyev, Isomiddin Ravshanov, Munisa Bekmirzayeva	
The relationship between corruption and economic growth.....	64
Jurayev Jo'rabek, Abdullayeva Aziza, Mamatova Sarvinoz, Maha Ibrahim	
Crisis management in the tourism industry	74
Ikromova Munisa, Bahodirova Mohigul, Xalimova Dilbar, Abdullajonova Muslimabonu	
Impact of the touristic indicators on the poverty rate.....	80
Abdumanova Maftuna, Azizova Ruhshona, Shavkatova Mubiyabonu, Durdona Bahodirova	
Bringing sustainability: the role of the green economy in enhancing resource efficiency	91
Salokhiddinova Farangiz, Mardonov MuhammadYusuf, Shovkiyeva Munisa, Ahmadova Xurshida	
The relationship between innovation and environmental emissions.....	98
Mamadiyeva Ruxshona, Nurullayev Asliddin, Abduraimov Sardor Anvar o'g'li, Aysayeva E'zoza	
Green finance unlocked: innovations, challenges in Uzbekistan's perspectives.....	107
Dildora Khodjaeva Mukhamedkhodjaevna, Jamolova Madina Talgatovna, Lola Qidiralieva Ulug'bekovna	
Turning the tide: how Uzbekistan can tackle its water crisis	115
Rixsiboyev Mirhaydar, Orazov Kamron, Baratov Shakhriyor, Bahromjon Urmanov	
Drivers and losses of economic development of Tashkent: a desk study.....	125
Zaribbaeva Komila Ulugbek qizi, Durdona Davletova	
The digital economy in Uzbekistan: challenges and opportunities.....	133
Ro'zmatov Asror, Bo'riyev Javohir, Safarov Habibullo, Mubina Toirova	
Analysis of water consumption in Uzbekistan	139
Rayimjonova Gulsora, Sarvinoz Murodova, Yahyoyeva Nurhayo, Durdona Zaynutdinova	

Global leadership and cross-cultural management: an empirical analysis of intercultural communication competence (icc) in uzbekistan	144
Dr. Eka Surchman, ST, MT, Annisa ciptagustia, SE, M.SI, Abdurakhmanova Iroda Gulmurod qizi	
iqtisodiy masalalarni matritsa nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish	154
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Raqamli to'lov tizimlarining naqd pulsiz iqtisodiyotga o'tishdagi o'rni	167
Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi, Saidov Rasul Boltabayevich	
Рост зеленой экономики во всем мире	172
Баймурадова Зилола Алишеровна, Бобуржон Бахриддинович Избосаров	
Raqamli iqtisodiyotda soliq boshqaruvining transformatsiyasi: soliq tizimining avtomatlashtirilishi samarasi	181
Xodjamov Asliddin O'ktam o'g'li, Maqsudov Bunyod Abdusamat o'g'li	
Problems and prospects of developing small business in uzbekistan under the conditions of a green economy	187
Baymuradova Zilola Alisherovna, Boburjon Bahriddinovich Izbosarov	
Turizm va mehmondo'stlikning mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga ta'siri	197
Anvarova Muhsinaxon Otabek qizi	
Zamonaviy mehnat bozorida axborot asimmetriyasi va uning oqibatlarini	203
Tojialiye Sherdorbek Elmurod o'g'li, Ergashev Axmadjon Maxmudjon o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotini rivojlantirishda xususiy tadbirkorlikni o'rni	206
Ergasheva Dilnoza Anvar qizi, Absamatov Asqar Ergashovich	
Ipoteka kreditlash tizimini takomillashtirishning amaliy yo'nalishlari	211
Almuratova Nurlilo'imasoy Naym qizi	
Xususiy sektorni moliyalashtirishning ichki va tashqi mexanizmlari va boshqaruv tizimlarini takomillashtirishning ayrim istiqbolli tomonlari	214
Ametov Quvandik Mamatjanovich, Karrieva Dildora Ruslan qizi	
Yashil energetika - barqaror iqtisodiyotning kaliti sifatida	219
Sharipboyev Husanboy Marks o'g'li, Umirov Islombek Furkatovich	
Moliyaviy regulatsiya va fiskal siyosat orqali xufyona iqtisodiyot ulushini qisqartirishning nazariy asoslari	225
Abdurasulov Xumoyun Jalil o'g'li, Axmedov Xasan Ruzibayevich	
The importance of foreign investments in the economic development of the country	229
Rahmonov Samandar, K.J. Matkarimov	
Nostandart bandlik tushunchasi va uning mintaqani rivojlantirishdagi ahamiyati	235
Abdikarimova Zuxra Baxramovna, Saida Eshchanova	
O'zbekistonda hududlarning soliq salohiyatini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish	240
Poyonov Otabek Abdiqaxxor o'g'li, Almardonov Muxamadi Ibragimovich, Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich	
Xorazm viloyatida yashil iqtisodiyotni yo'lga qo'yishdagi muammolar va ularga innovatsion yondashuv	244
Ravshanbekova Madina Davlatboy qizi	
O'zbekiston xalqaro bozorga integratsiyalashuv jarayonida qishloq xo'jaligi ayrim mahsulotlarini yetishtirishning o'ziga xos jihatlari	247
O'razboyeva Farangiz Quadrat qizi, Ametov Quvandik Mamatjanovich	
The role of profitability in evaluating enterprise performance	251
Kholiqulov A.N., Khlomurodova S.A.	

Yaponiyada demografik muammo va uning iqtisodiyotga ta'siri.....	256
Mamatov Sardor Ilyasovich, Shoydulova Maftuna Zafar qizi	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirish tajribalari.....	262
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna, Otamuratova Dilnoza Dilmurod qizi	
Sanoat korxonalarida asosiy kapitalga kiritilayotgan investitsiyalarining tahlili.....	265
Islomov Shuhrat Marufjonovich, Qarshiev Avazbek Sa'dullaevich	
Talabalarda moliyaviy savodxonlikni shakllantirishda Pareto qoidasini tadbiq etishning muhim hususiyatlari	272
Foziljonova Niholaxon Fayoz qizi, Nasrullayev Omonulloxon Nodirjon o'g'li, Asqarov Abrorjon Xayitmirzayevich	

TALABALARDA MOLIYAVIY SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISHDA PARETTO QOIDASINI TADBIQ ETISHNING MUHIM HUSUSIYATLARI

Foziljonova Niholaxon Fayoz qizi

Iqtisodiyot fakulteti Moliya sohasida boshqaruv yo'nalishi

2-bosqich talabasi

Elektron pochta: niholakhon06@gmail.com

Nasrullayev Omonulloxon Nodirjon o'g'li

Iqtisodiyot fakulteti Moliya sohasida boshqaruv yo'nalishi

2-bosqich talabasi

Elektron pochta: omonulloxon0408@gmail.com

Ilmiy rahbar:

Asqarov Abrorjon Xayitmirzayevich

Namangan davlat universiteti, mustaqil tadqiqotchisi

Elektron pochta: Abrorjonasqarov86@gmail.com

Annotatsiya: Bugungi kunda shaxsiy moliyani shakllantirish va taqsimlash bilan bog'liq masalalarni amaliy hal qilish, odatda, shaxsning o'z moliyaviy manfaatlarini anglab yetishi, ularni ro'yobga chiqarish strategiyasini ishlab chiqishi va ongli ravishda moliyaviy qarorlar qabul qilishi bilan bog'liq. Ayniqsa talabalar orasida moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish uchun samarali yondashuvlardan biri bu Pareto qoidasini amaliyotda qo'llashdir. Ushbu maqolada moliyaviy qobiliyatlar, mantiqiy tahlil va ustuvorliklarni aniqlash orqali Pareto tamoyilini moliyaviy savodxonlikni shakllantirishda qanday qo'llash mumkinligi yoritiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, talabalarning kichik bir qismi tomonidan egallangan asosiy moliyaviy bilimlar, ko'pchilik talabalar moliyaviy xatti-harakatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Kalit so'zlar: moliyaviy qobiliyat, mantiqiy tahlil, Pareto qoidasining amaliyoti, talabalarda moliyaviy savodxonlik.

Abstract: In today's world, the practical resolution of issues related to personal finance formation and distribution largely depends on an individual's ability to recognize their financial interests, develop effective strategies, and make informed financial decisions. Among the most effective approaches for improving students' financial literacy is the application of the Pareto principle. This article explores how logical analysis, prioritization skills, and financial capabilities can be aligned with the Pareto rule to enhance financial literacy among university students. Research findings suggest that even a small portion of students who acquire core financial knowledge can positively influence the broader financial behavior of their peers.

Key words: financial capability, logical reasoning, Pareto principle, student financial literacy.

Аннотация: В современном обществе практическое решение вопросов, связанных с формированием и распределением личных финансов, непосредственно зависит от того, насколько человек осознаёт свои финансовые интересы, способен разрабатывать стратегию их реализации и принимать рациональные финансовые решения. Одним из эффективных подходов к формированию финансовой грамотности среди студентов является применение правила Парето. В статье анализируются особенности логического мышления, приоритетов и финансовых навыков студентов, на основе чего обосновывается целесообразность применения принципа Парето в образовательной практике. Результаты исследования показывают, что даже ограниченный круг студентов, обладающих ключевыми финансовыми знаниями, способен оказывать положительное влияние на общую финансовую культуру студенческой среды.

Ключевые слова: финансовая способность, логика, правило Парето, финансовая грамотность студентов.

KIRISH

Bugungi kunda shaxsiy moliyani shakllantirish va taqsimlash bilan bog'liq masalalarni amaliy hal etish har doim ma'lum bir shaxsning o'z moliyaviy manfaatlarini ro'yobga chiqarish borasida qanday qaror qabul qilishi bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi. Aynan inson omili (ya'ni insonning noto'g'ri qarori) moliyaviy yo'qotishlar,

yo'qotilgan foyda, belgilangan moliyaviy maqsadlarga o'z vaqtida erishmaslik va moddiy farovonlikni yaxshilay olmaslikning eng keng tarqalgan sababi hisoblanadi.

Bugungi maqolamizda moliyaviy qarorlarni qabul qilishda muhim bo'lgan yangicha yondashuvlarni ko'rib chiqamiz. Pareto qoidasi (80/20 qoidasi) — bu iqtisodiy va boshqaruv konsepsiyasi bo'lib, unga ko'ra natijalarning 80 foizi faqat 20 foiz sabablar bilan belgilanadi. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarining moliyaviy savodxonligini oshirishda ushbu qoidani qo'llash asosiy e'tiborni eng muhim va samarali omillarga qaratish imkonini beradi. Keling, bu boradagi usullar va misollarni ko'rib chiqamiz.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

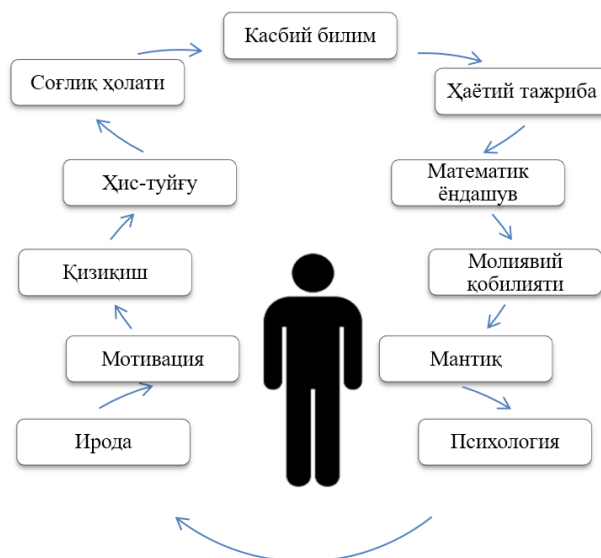
Moliyaviy savodxonlik masalasi global miqyosda ahamiyat kasb etib, yoshlar, ayniqsa talabalar orasida bu kompetensiyaning rivojlanishi ularning moliyaviy farovonligi va iqtisodiy mustaqilligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu yo'nalishda Asaad tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda talabalar orasida moliyaviy bilim darajasi, xatti-harakatlar va ishonch o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ochib berilgan. Muallif ushbu omillarni moliyaviy qarorlar sifatiga ta'sir etuvchi asosiy indikatorlar sifatida ko'rsatgan. Shuningdek, u talabalar orasida eng ko'p uchraydigan moliyaviy xatolar, ya'ni byudjet tuzmaslik, daromad va xarajatlar nisbatini noto'g'ri baholash holatlarini 20/80 nisbatida tahlil qilgan.

Isomidinova va Singh tomonidan O'zbekistonda olib borilgan kvantitativ tadqiqotda esa talabalar moliyaviy savodxonligining asosiy determinantlari sifatida ota-onaning bilim darajasi, bank xizmatlaridan foydalanish tajribasi va internet orqali moliyaviy ma'lumotlarga ega bo'lish imkoniyati ko'rsatilgan. Ularning tahlil natijalariga ko'ra, talabalarining 20 foizi moliyaviy qarorlar qabul qilishda aniq strategiyaga ega bo'lsa, qolgan 80 foizi beqaror va qisqa muddatli yondashuvlarga amal qiladi, bu esa Pareto tamoyilining amaliy aksidir.

Menberu tomonidan ilgari surilgan yondashuvda esa raqamli texnologiyalarga asoslangan moliyaviy ta'lim platformalari moliyaviy savodxonlikni oshirishda yuqori samara berishi ko'rsatilgan. Muallif aynan 20 foiz foydalanuvchi interaktiv va maqsadli kontent orqali maksimal bilimni o'zlashtirayotganini aniqlab, Pareto prinsipining pedagogik metodologiyalarga ham tadbiq etish mumkinligini asoslagan.

Van Horne va Wachowicz esa moliyaviy menejment bo'yicha asarida shaxsiy byudjetlashtirish va moliyaviy qarorlar qabul qilishda ustuvorliklarni aniqlash muhimligini ta'kidlaydi. Ular tomonidan taqdim etilgan klassik yondashuvda ham Pareto printsipli, ya'ni eng muhim 20 foiz xarajatlar umumiy moliyaviy natijaning 80 foiziga ta'sir qilishini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Van Xorn Dj. fikricha, shaxsning farovonligiga oid moliyaviy qarorlar turli xil boshqaruv qarorlariga tegishlidir¹. Fikrimizcha, bu qarorlar quyidagi xususiyatlar bilan tavsiflanadi: ko'pincha murakkab, kombinatsiyalangan qarorlar qabul qilinishi kerak bo'lgan holatlar yuzaga keladi. Bunday vaziyatlarda har bir inson uchun moliyaviy qarorlarni qabul qilishda zarur bo'ladigan omillar konsentratsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Qaror qabul qilish nazariyalari shaxsiy moliya sohasida qo'llaniladigan yechimlar, texnologiyalar va qarorlarni qabul qilish modellarini ham tavsiflaydi (1-rasm).

1-rasm. Moliyaviy qaror qabul qilish uchun zarur bo'ladigan omillar konsentratsiyasi²

¹ Van Xorn Dj. K., Vaxovich D. M. Osnovy finansovogo menedjmenta. M.: ID "Vilyams", 2011. 992 s.

² Muallif tomonidan ishlab chiqilgan

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada moliyaviy qarorlarni qabul qilishda muhim bo'lgan yangicha yondashuvlarni ko'rib chiqamiz. Pareto qoidasi (80/20 qoidasi) — bu iqtisodiy va boshqaruv konsepsiyasi bo'lib, unga ko'ra natijalarning 80 foizi faqat 20 foiz sabablar bilan belgilanadi. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarining moliyaviy savodxonligini oshirishda ushbu qoidani qo'llash asosiy e'tiborni eng muhim va samarali omillarga qaratish imkonini beradi. Keling, bu boradagi usullar va misollarni ko'rib chiqamiz.

Eng muhim mavzularni aniqlashda 20 foizga e'tibor berish lozim. Ya'ni, talabalar uchun moliyaviy savodxonlikning asosiy elementlariga — byudjet tuzish, qarzlarni boshqarish, sarmoya kiritish va moliyaviy xavflardan himoyalashga urg'u berish tavsiya etiladi. Aynan ushbu mavzular talabalarining kelajakdagi moliyaviy qarorlariga eng katta ta'sir ko'rsatadi.

Moliyaviy savodxonlik bo'yicha talabalarga nazariy bilimlar o'rniga amaliy mashqlar, masalan, real hayotdagi moliyaviy vaziyatlarni tahlil qilish orqali o'qitishga ko'proq vaqt ajratish lozim. Ya'ni, 20 foiz amaliy mashg'ulotlar orqali 80 foiz bilim shakllantirilishi mumkin.

Shuningdek, talabalarga moliyaviy rejalashtirish dasturlari yoki simulyatorlar yordamida o'z mablag'larini boshqarishni o'rgatish kabi vositalar kam vaqt ichida katta natijalar beradi.

Agar guruhdagi talabalarining 20 foiziga yaqini moliyaviy savodxonlikni targ'ib qilish bo'yicha tashabbuskor bo'lsa, 80 foizi o'z tengdoshlariga ta'sir ko'rsatadi. Ularni moliyaviy savodxonlik bo'yicha "lider" sifatida tayyorlash va boshqalarni o'rgatishga undash ijobiy natijalarni ta'minlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Yuqoridagi fikrlarni amaliy misollar bilan ko'rib chiqamiz. Guruhdagi talabalar 3 ta jamoaga bo'linib, turli xil amaliy mashg'ulotlar tashkil etiladi.

Birinchi jamoadagi talabalarga o'z byudjetlarini tuzish, ya'ni oylik daromadi 1 million so'm bo'lgan talaba sifatida yashash vazifasi topshiriladi. Ulardan 20 foiz eng muhim xarajatlarga (uy-joy, oziq-ovqat) e'tibor qaratish, qolgan 80 foiz xarajatlarni (dam olish, kiyim-kechak) esa optimallashtirish talab qilinadi.

Ikkinchi jamoadagi talabalarga qarzlarni boshqarish simulyatsiyasi tashkil etiladi. Ularga "ta'lim krediti" olish va uni qaytarish rejasini tuzish vazifasi beriladi. Bu jarayonda talabalar faqat 20 foiz muhim qarorlar (foiz stavkasi, to'lov muddati) 80 foiz muvaffaqiyatga ta'sir qilishi mumkinligini tushunib yetadilar.

Uchinchi jamoadagi talabalarga sarmoya kiritish o'yini taklif etiladi. Ularga virtual 100 ming so'm mablag' berilib, uni qanday sarflash (aksiyalar, obligatsiyalar yoki jamg'arma) bo'yicha qaror qabul qilish o'rgatiladi. Bu yerda 20 foiz to'g'ri tanlov ularning "daromadining" 80 foizini ta'minlashi aniq tahliliy misollar bilan tushuntiriladi.

Yuqoridagi misollar orqali talabalar Pareto qoidasini qo'llash orqali oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy savodxonlikning eng muhim jihatlarni qisqa vaqt ichida va samarali o'rganishi mumkin bo'ladi. Masalan, agar kurs 10 hafta davom etsa, 2 haftasi (20 foizi) asosiy mavzularga bag'ishlansa, talabalarining moliyaviy qaror qabul qilish ko'nikmasi 80 foizga yaxshilanadi. Bu yondashuv vaqtning tejash bilan birga katta foyda keltiradi. Oliy ta'lim muassasalarida talabalarining moliyaviy savodxonligini oshirishda ushbu qoidadan foydalanish eng muhim va samarali yo'nalishlarga e'tiborni qaratishga yordam beradi.

Quyida buning usullari birma-bir misollar orqali ko'rsatib o'tamiz. Jumladan, guruh talabalari jamoalarga ajratiladi va ularga 1-misol — byudjet tuzish topshirig'i beriladi. Bunda talabaga oylik 1 million so'm stipendiya ajratilib, u mablag' asosida xarajatlarni rejalashtirishi so'raladi. Pareto qoidasini qo'llagan holda jamoa e'tiborni faqat 20 foiz muhim xarajatlarga (masalan, uy-joy — 400 ming so'm, oziq-ovqat — 300 ming so'm) qaratadi. Qolgan 80 foiz xarajatlar (kiyim, dam olish) ikkinchi darajali bo'lib, optimallashtiriladi. Natijada talaba o'z vaqtida asosiy moliyaviy ehtiyojlarini qondirishni o'rganadi, bu esa uning moliyaviy barqarorligining 80 foizini ta'minlaydi.

Keyinchalik talabalarga 2-misol — qarzlarni boshqarish bo'yicha topshiriq beriladi. Unda talaba ta'lim krediti sifatida tijorat bankidan 5 million so'm olgan va uni 3 yil davomida qaytarishi kerak. Ushbu vazifada Pareto qoidasini tatbiq etgan holda muammoni samarali yechish o'rgatiladi. Ya'ni, 20 foiz muhim qarorlarga — foiz stavkasini (masalan, 10 foiz) va to'lov jadvalini (har oy 150 ming so'm) aniqlashga e'tibor qaratiladi. Qolgan 80 foiz detallar (qo'shimcha to'lovlar, bank tanlovi) esa ikkinchi darajali bo'lib, kamroq vaqt talab qiladi. Natijada, talaba qarz yukini samarali boshqarishni o'rganadi va bu uning moliyaviy muammolarining 80 foizini yengillashtiradi.

Navbatdagi 3-misolda talabalarga vaqt va resurslarni boshqarish bo'yicha topshiriq beriladi. Unda agar talabalar o'z vaqtlarining 20 foizini muhim vazifalarga (masalan, dars tayyorlash yoki qo'shimcha daromad topish) ajratsalar, o'qish va moliyaviy natijalarining 80 foizi yaxshilanishi mumkinligi tushuntiriladi. Yana bir misol: agar talaba kunlik 8 soat vaqtning 1,5 soatini (20 foiz) yarim stavkali onlayn ishga sarflasa, u oyiga 500 ming so'm qo'shimcha daromad olishi mumkin. Bu esa uning moliyaviy imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi.

Navbatdagi misolimiz talabalarni moliyaviy xatolarni qilishni kamaytirishga o'rgatish, ya'ni ko'p talabalar kichik, lekin doimiy xarajatlar (masalan, qahva, taksi) tufayli pullarini tez sarf qiladi. Pareto qoidasiga asoslanib, ularga bu xarajatlarning 20% ni qisqartirish orqali umumiy tejashning 80% ni ta'minlash mumkinligini isbotlab o'tiladi. Misol uchun, talaba har kuni 15 ming so'mga qahva sotib olsa, oyda 450 ming so'm sarflanadi. Agar u buni haftasiga 2 marta bilan cheklasa (20% xarajat qisqaradi), oyda 300 ming so'm tejashi mumkin. Bu qo'shimcha pul keyinroq muhim ehtiyojlarga yo'naltiriladi. Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, Pareto qoidasi talabalarga moliyaviy savodxonlikni oshirishda o'z resurslarini (pul, vaqt, energiya) samarali boshqarishga yordam beradi. Ularga eng muhim xarajatlar va daromad manbalariga e'tibor qaratishni o'rgatish orqali ushbu prinsip real hayotda qo'llanishi oson va foydali usulga aylanadi.

Yana bir ushbu Pareto qoidasini tadbqiq etishning muhim jihatlari bilan tanishamiz. Masalan, o'qituvchi 10 ta onlayn platforma o'rniga faqat 2 tasini (masalan, Kahoot va Google Classroom — 20%) tanlab, ular orqali testlar o'tkazsa va vazifalar yuborsa, talabalarining faolligi va bilim o'zlashtirishi 80% ga yaxshilanadi. Ortiqcha platformalardan foydalanish esa vaqtni behuda sarflashga olib keladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yakuniy tahlillar shuni ko'rsatadiki, Pareto qoidasini moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish jarayoniga integratsiyalash, ayniqsa talabalar uchun resurslardan oqilona foydalanish madaniyatini shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega. Ushbu tamoyil orqali talabalarga o'z moliyaviy xatti-harakatlarini tahlil qilish, asosiy daromad va xarajat manbalarini aniqlash, ustuvorliklarni belgilash hamda keraksiz moliyaviy yo'qotishlardan saqlanish ko'nikmalari shakllanadi. Bu esa nafaqat ularning hozirgi iqtisodiy farovonligini mustahkamlashga, balki kelajakda moliyaviy barqarorlikka erishishga ham xizmat qiladi.

Pareto printsipining eng katta ustunligi – murakkab moliyaviy nazariyalarga murojaat qilmasdan, oddiy va amaliy yondashuv orqali foydali moliyaviy odatlarni shakllantirish imkoniyatini berishidir. Talabalarga o'z xarajat va daromadlarini mantiqiy tahlil qilish, maqsadli rejalashtirish va intizomli moliyaviy xatti-harakatlar orqali 80 foiz natijani 20 foiz harakat evaziga qo'lga kiritish g'oyasi ularda o'ziga xos moliyaviy madaniyatni shakllantiradi. Shunday qilib, Pareto qoidasini talabalarining kundalik moliyaviy qarorlariga tadbqiq etish, ularni ongli, iqtisodiy jihatdan faol va mustaqil fuqarolarga aylantirishda muhim vositaga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. S.T. Asaad. Financial literacy and financial behavior: Assessing knowledge and confidence. *Financial Services Review*, 24 (2015), 101–117.
2. G. Isomidinova, J. Singh. Determinants of financial literacy: A quantitative study among young students in Tashkent, Uzbekistan. *Electronic Journal of Business & Management*, 2(1), (2017), 61–67.
3. Ван Хорн Дж. К., Вахович Д. М. Основы финансового менеджмента. – М.: ИД «Вильямс», 2011. – 992 с.
4. A. Menberu. Technology-mediated financial education in developing countries: A systematic literature review. *Cogent Business & Management*, 2024, Vol. 11, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.1080/23311975.2023.2294879>
5. L. Murugiah, R. Ismail, H. Mohd, T.D. Applanaidu, M.N.H.B. Hj. Long. Children's understanding of financial literacy and parents' choice of financial knowledge learning methods in Malaysia. *MethodsX*, 11 (2023). www.elsevier.com/locate/methodsx
6. Е.М. Попова, S. Siyal, И.В. Мезенцева. Сравнительный анализ сберегательного поведения населения России и Китая (на примере г. Чита и г. Хэфэй). *Теоретическая и прикладная экономика*, 2019, № 3, С. 65–80. <https://cyberleninka.ru/article/n/sravnitelnyy-analiz-sberegatel'nogo-povedeniya-naseleniya-rossii-i-kitaya-na-primere-g-chita-i-g-hefey>
7. Т.В. Файберг. Повышение финансовой грамотности населения: российский опыт и возможности сотрудничества с Китаем. Развитие российско-китайских отношений: новая международная реальность. Материалы конференции. 2016, С. 174–181. <https://docplayer.ru/46833264>
8. С.Д. Резник, О.А. Сазыкина, М.В. Черниковская. Повышение финансовой грамотности студентов: особенности и возможности региональных вузов. *Интеграция образования*, Т. 27, № 3, 2023. <http://edumag.mrsu.ru>
9. G. Mirhamidova, N. Urinov. Formation of financial literacy of students of future mathematics teachers by solving keys. *World Economics & Finance Bulletin (WEFB)*, № 6, 2024-yil. <https://www.scholarexpress.net>
10. G. Mirhamidova, N. Urinov. Raqamli jamiyatda bolalar uchun moliyaviy savodxonlikni shakllantirishning xorij tajribasi. *Proceedings of International Scientific Conference on Multidisciplinary Studies*. 2024-yil, № 12. <https://econference-series.com>
11. A.X. Asqarov, G. Mirhamidova. Педагогические нормы оценки финансовой грамотности студентов экономической направленности. *Namangan davlat universiteti ilmiy axborotnomasi*, 2024-yil, № 7(9). journal.namdu.uz
12. A.X. Asqarov, G. Mirhamidova, N. Urinov. Mamlakatni iqtisodiy o'sishida maktab o'quvchilarining moliyaviy savodxonligini oshirishning tutgan o'ri. *Образование, наука и инновационные идеи в мире*, № 10, 2024-yil. <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/15794>
13. A.X. Asqarov, G. Mirhamidova, N. Urinov. Iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida moliyaviy savodxonlikni oshirish usullari. *Образование, наука и инновационные идеи в мире*, № 11, 2024-yil. <https://www.newjournal.org/index.php/01/article/view/15791>

14. A.X. Asqarov, G. Mirhamidova. Iqtisodiy yo'nalishdagi talabalar o'rtasida moliyaviy savodxonlikni baholashning pedagogik me'zonlari. Journal of New Century Innovations, № 16, 2024-yil. <https://www.newjournal.org/index.php/new/article/view/15796>
15. A.X. Asqarov. The need for innovative pedagogical technologies to improve the financial literacy of student youth. Namangan davlat universiteti ilmiy axborotnomasi, № 6, 2024-yil. E-mail: science@namdu.uz
16. A.X. Asqarov. Олий таълим муассасаларида молиявий саводхонликни оширишнинг педагогик технологиялари. International Journal of Science and Technology, № 10, 2024-yil. E-mail: muydinovmuhammadzair@gmail.com
17. A.X. Asqarov. The Process of Organizing the Increase in Financial Literacy in Higher Educational Institutions. European Journal of Economics, Finance and Business Development, № 10, 2024-yil.
18. S.V. Brovchak, M.A. Selivanova, E.N. Sochneva, O.V. Firsanova, A.A. Tsyganov, V.G. Shubayeva. Issues of increase in financial literacy of students of higher educational institutions of financial and economic orientation. Перспективы науки и образования, 2019, № 5 (41).
19. Е.П. Рошко. Обзор зарубежных и отечественных программ по повышению финансовой грамотности школьников. <https://prodod.moscow/archives/24895>
20. Robert T. Kiyosaki va Sharon Lechter. Boy ota, kambag'al ota. 1997-yil.
21. Muvaffaqiyatga erishgan shaxslarning 6 siri. <https://kun.uz/news/2018/11/26/muvaffakiyatga-erisgan-sahslarning-6-siri>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

6-Maxsus son. Bakalavr talabalarining maqolalari to'plami

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
